

VOORWOORD

Een schaap met vijf vragen

Wollige teksten? Iedereen heeft er een beeld bij. Maar om precies te zeggen wat een tekst wollig maakt en hoe je die wolligheid weg krijgt, is nog wat anders. Dat is omdat er verschillende soorten wolligheid zijn. En omdat het moeilijk is die verschillende schaapjes gestructureerd te scheren. Daarvoor heb je vijf klassieke vragen nodig, zegt dit boek.

Een schaap met vijf vragen, dat zie je niet elke dag! Oké, oké, eigenlijk zijn het in dit boek niet de schapen die de vragen stellen. Zoals dat met schapen gaat, hebben zij de rol van lijdend voorwerp. Esther van der Voort en Huibert-Jan van Roest gaan de schapen met behulp van de vijf vragen te lijf.

Als u nou denkt 'lijdend voorwerp', 'te lijf gaan'... dat wordt een bloedbad, wees dan gerust. Esther en Huibert-Jan houden van hun schapen, herkennen zichzelf in hen en erkennen elk schaap in zijn of haar unieke schaap-zijn. Per hoofdstuk komt een bepaalde variant wolligheid aan bod en als het goed is, herkent u zich ook in de hoofdpersonen. Bent u een Willem Wolmans? Een Eveline Texelaar? Of een Evert Gortelmans? Het mooie van dit boek is dat je per hoofdstuk wel kunt zien

wat er misgaat met hun optreden, terwijl je henzelf helemaal niet zo mis vindt.

Niet langer schaapachtig vertrouwen in gezagsdragers

Dit is belangrijk, want we leven in een tijd die wat meer wolfachtig dan schaapachtig is. Zoals een hoogleraar me vertelde: 'Nee, vlak voor het slapen gaan de evaluaties van je collega's doornemen, da's geen goed plan.' Dat is niet alleen omdat we ontzettend verwend zijn met gelikte TED Talks. Er is meer aan de hand. En dat heeft te maken met gezag.

Tot eind jaren 60 ervoer men gezag bij de instituties: het ging om het gezag van hét leger, dé politie, dé regering, dé rechtspraak, et cetera. En de individuele officier of agent ontleende zijn persoonlijke gezag aan dat hoge institutionele gezag. Dat is een robuuste vorm van gezag. Dus ook als die ene agent zich even raar of irritant gedroeg, deed dat geen afbreuk aan het gezag van dé politie.

Vanaf die tijd zijn er nogal wat ontwikkelingen (meer opgeleide mensen; meer mobiliteit in wonen, werk en relatie; meer toegang tot informatie), maar de overkoepelende ontwikkeling is individualisering. Op sociale media is iedereen koning op zijn eenpersoonseiland. Nog steeds is het institutionele gezag in Nederland hoog, maar door die individualisering is persoonlijk gezag meer op de voorgrond komen te staan. Dat is veel minder robuust. Even zonder al te veel nuance: als die ene agent raar of irritant doet, deugt zij niet en dan zal ook de hele politie wel niet deugen.

Dat vergt ook een andere manier van omgaan met gezag. In mijn vak, rechter, moet we het niet meer primair hebben van indrukwekkende gebouwen, het portret van de majesteit en de toga. Die horen bij institutioneel gezag. Bij meer accent op persoonlijk gezag hoort dat de rechter een professionele relatie aangaat met de persoon die voor haar staat. Dat gaat om aandacht, respect en begrijpelijkheid.

Die ontwikkeling betekent ook dat we als luisteraar ongeduldiger en bozer worden als een spreker ons niet bevalt. We zijn niet meer onder de indruk van het gezag van een bepaalde beroepsgroep, maar zijn op zoek naar de mate waarin deze ene deskundige belangstelling voor ons als luisteraar vertoont, ons niet lastigvalt met dure woorden, verkooppraatjes of details die ons niet boeien. Met andere woorden, iemand die als spreker een professionele relatie met ons aangaat.

En dat is waarom de spreker zich moet verdiepen in wie het publiek is. Waarom de spreker alleen moet zeggen wat het doel van de speech dient. Waarom de spreker van de luisteraar moet houden. Waarom de spreker van zichzelf moet houden en in de speech zichzelf moet blijven. En waarom u dit boek moet lezen om dat allemaal (nog) beter te doen.

André Verburg

Staatsraad bij de Raad van State

PROLOOG

Het is donderdagavond. Tijd voor een comedyshow. Esther loopt richting de backstage. Nou ja, 'backstage'? Meer een ruime bezemkast. Kennelijk heeft iemand nog geprobeerd om er iets van te maken. Er is een spiegel opgehangen en er zijn vier klapstoeltjes neergezet. De stapel kratten met frisdrank zijn voor de gelegenheid naar één kant geschoven. Met een laken eroverheen lijkt het net een tafeltje. De show is vanavond in een typisch multifunctioneel jarenzeventiggebouw. Kinderdagverblijf, bibliotheek, maar ook een theaterzaaltje. Kortom: glitter en glamour.

De entree en centrale hal zijn schaars verlicht. De dappere bezoekers moeten eerst door dit donkere niemandsland en vervolgens langs de godverlaten boekeninleverbalie van de bibeb voordat ze zich kunnen onderdompelen in de magie van theater. De show is TRYO, een avond waarop drie comedians nieuw materiaal testen. Esther en Huibert-Jan mogen vanavond het podium op. Er zijn niet veel kaarten verkocht. Ze zullen straks gaan spelen voor een stuk of twintig abonentenhouder en de vrijwilligers van de bibliotheek. Dit is de harde realiteit van het creatieve proces. Een van de

vele bushaltes op weg naar Carré. Als de bus daar ooit al aankomt.

Ondertussen is Huibert-Jan aangekomen. Hij komt net van kantoor en heeft zijn pak nog aan. Hij zet zuchtend zijn tas neer. 'Pfff, even landen hoor.'

'Zware dag gehad?' vraagt Esther.

'Ach man,' zegt Huibert-Jan, 'ik had een overleg over een licentieovereenkomst. We hebben het drie uur lang over één artikel gehad, een collega-advocaat – een beetje een wollig type – bleef maar tekst toevoegen. Zonder inhoud. Kennelijk zijn er dertig regels nodig om een logo te omschrijven. En jij dan, Esther? Vanmiddag ook al lekker op het podium gestaan als dagvoorzitter?'

'Nee, ik had een voorgesprek voor een congres. Het is al over drie weken, maar ze hebben nog geen flauw idee waar het eigenlijk over moet gaan. Zat ik daar. Het ging maar over "de stip op de horizon".'

'En wat is die stip dan?' vraagt Huibert-Jan.

'Ach, dat weten ze nog helemaal niet. Dus het werd zo'n net-niksgesprek. Niks concreet. Niks helder. Ook al zo wollig! Ik haat wollig.'

'Weg met wollig!' zegt Huibert-Jan.

Ze lachen. Huibert-Jan grapt: 'Ik moet even al die wolligheid van me afschudden, want als ik dat meeneem het podium op, dan ben ik hen binnen drie minuten kwijt. En ik heb geen liedjes of een blits decor om mezelf te redden.' Hij loopt naar de deur.

PROLOOG

'Hé, Huibert-Jan,' zegt Esther "weg met wollig", moeten wij daar niet iets mee doen?'

De ogen van Huibert-Jan beginnen te glimmen als een golden retriever die zijn favoriete tennisbal ziet. Esther denkt zelfs een klein kwijldraadje uit zijn mondhoek te zien hangen. Oh wacht, het is een streepje tandpasta van de veel te snelle opfrisbeurt voor vertrek naar het theater.

'Huib, je hebt tan...' Maar ze krijgt de kans niet.

'En dan is het nu tijd om de eerste comedian van de avond aan te kondigen...' klinkt het in de verte.

'Showtime!' zegt Huibert-Jan en weg is ie. Nog even steekt hij z'n hoofd om de hoek: 'Weg met wollig! Leuk!'

INLEIDING

Weg met wollig, moesten we daar iets mee? 'We', dat zijn Esther van der Voort en Huibert-Jan van Roest. Voormalig ambtenaar en voormalig advocaat. Nu allebei stand-up comedian, spreker en trainer.

Esther werkte jaren als senior beleidsadviseur voor het ministerie van Sociale Zaken. Op haar hoogtepunt van wolligheid werkte ze aan 'een interdepartementale opgave betreffende een paradigmashift binnen het sociaal domein'. Vlak voor haar veertigste begon Esther aan haar carrière als stand-up comedian en inmiddels is ze in het hele land op podia te zien. In 2015 ging ze als zelfstandig dagvoorzitter en moderator aan de slag. Ze staat voor groepen variërend van tien tot tienduizend mensen, daarvoor ingehuurd door opdrachtgevers als Ahold, Canon, Bouwend Nederland, FNV, de Rijksoverheid en vele andere. Ze is alleenstaande moeder van vier kinderen en heeft een hond.

Toen Huibert-Jan als student Nederlands kampioen beleidsdebatteren werd, werd hij voorgoed verliefd op het gesproken woord. Na zijn studie begon hij als advocaat bij een vastgoedkantoor. Krap drie jaar later richtte hij samen met een compagnon zijn eigen kantoor Langerak Van Roest Advocaten op. Op

zijn hoogtepunt van wolligheid werkte hij aan een 'conclusie van antwoord in het incident tevens houdende een bevoegdheidsverweer, alsmede een exceptio plurium litis consortium'. Sinds 2014 schudt hij de wolligheid van zich af door in de avonduren het comedypodium op te gaan. Door zijn ervaring met debatteren, pleiten en stand-up comedy werd Huibert-Jan steeds vaker gevraagd om trainingen te geven in *public speaking*. Dat groeide uit tot zijn onderneming Sprekenvoorpubliek.nl, waarmee hij trainingen geeft aan het bedrijfsleven. Huibert-Jan heeft een prachtige vriendin, een dochtertje van twee en een adoptiekat van negentien.

Dat 'iets' is dit boek geworden. *Weg met wollig!* Een beetje een manifest, maar vooral een handleiding voor het herkennen en bestrijden van wolligheid.

VOOR WIE IS DIT BOEK?

Leuk dat je dit boek aan het lezen bent. Lees gerust verder. Ook als jij totaal niet wollig bent, maar dit boek hebt gekocht om je lekker te kunnen verkneukelen over:

- je collega die ervoor zorgt dat die vergadering altijd *nét* iets te lang duurt
- die ene vriend die maar niet uitgepraat raakt over dat ene onderwerp waar hij zelf zo gepassioneerd over is, en maar doorpraat, en maar doorpraat;

- je marketingmanager die altijd klinkt of ze een fles 'chateau visionaire' te veel achter de kiezen heeft;
- de spreker op het congres die denkt dat er oneindig veel PowerPointsheets in twintig minuten passen;
- je schoonvader die altijd ellenlange verhalen zonder clou vertelt.

En misschien toch ook een beetje voor jou. Want laten we het toegeven: we zijn allemaal wel eens wollig.

WAT IS DAT NOU, 'WOLLIG'?

Bij het schrijven van dit boek vroegen we ons af: wat is 'wollig' precies? De minst wollige definitie die we konden verzinnen was: veel praten maar niks zeggen.

Daar hadden we het bij kunnen laten. Dan was dit boek totaal niet wollig geweest. We hadden dan niet veel gepraat, maar ook niks gezegd. Dat is dus niet de oplossing. We hebben dus toch even doorgepraat. Wat bedoelen we nou eigenlijk echt als we iemand wollig noemen? Het riep allemaal associaties op: lang van stof, niet to the point, ongestructureerd, warrig, veel blabla, dezelfde dingen herhalen met andere woorden, saai zijn, langdradig zijn, jargon, te veel technische details gebruiken, nietszeggend zijn, ratelen.

Al die associaties lieten ons zien dat er meer dan één soort wolligheid is. We hebben het begrip daarom uitgesponnen in zeven typische varianten en evenzoveel hoofdstukken. In

elk hoofdstuk maak je kennis met een 'schaap' – geen echt schaap, maar gewoon iemand zoals wij. Diegene is op zijn of haar eigen manier wollig. Dat zijn onze schapen niet zomaar. Ze hebben allemaal goede redenen en de beste intenties. Voor elk schaap geldt ook dat ze zo hun sterke en zwakke punten hebben. Ze zitten soms vast in eigen overtuigingen of houden gewoon vast aan waar ze goed in zijn. Dat is natuurlijk lekker veilig, en het werkt vaak nog ook.

Toch raken ze soms verstrikt door hun eigen wolligheid. Dat geldt zeker wanneer ze terecht komen in een nieuwe situatie waarin ze wel wat sprekersadvies kunnen gebruiken. We beginnen ieder hoofdstuk met een analyse van deze situatie. Daarna geven we de spreker een persoonlijk advies, waarin we antwoord geven op de volgende vijf vragen:

- Wat moet ik eigenlijk doen?
- Wat heb ik daarvoor nodig?
- Wat wil ik eigenlijk zeggen?
- Hoe wil ik dat zeggen?
- Wat moet ik doen op mijn podium?

Inderdaad briljante vragen! Dank je, dank je. We hebben ze gejat van de Romeinse redenaar Cicero. Hij schreef in zijn klassieke werk *De Oratore* over de redenaar: 'Elke activiteit en vaardigheid van een redenaar behoort bij een van vijf fasen. (...) Eerst moet hij stuiten op wat hij moet zeggen; dan moet

hij zijn ontdekkingen juist behandelen en ze rangschikken, niet alleen op ordelijke wijze, maar met een onderscheidend oog voor het exacte gewicht als het ware van elk argument; vervolgens moet hij ze tooien met de versierselen van stijl; daarna moet hij ze in zijn geheugen opslaan; en ten slotte moet hij ze doeltreffend en elegant voordragen.'

Dit stukje uit *De Oratore* bevat alle vijf fasen van de retorica: *inventio* (vinding), *dispositio* (ordering), *elocutio* (verwoording), *memoria* (geheugen), en *actio* (voordracht). Omdat strooien met Latijnse kreten al snel wollig wordt, houden we het bij ons eigen vragenlijstje. Dat snappen we zelf ook beter.

LEESWIJZER

Elk hoofdstuk is los leesbaar. Begin gerust bij het hoofdstuk dat jou het meest aanspreekt, maar bedenk wel: juist van mensen die niet op je lijken, kun je het meeste leren. Aan het begin van elk hoofdstuk schetsen we de spreek situatie van het schaap. Misschien zit er een situatie tussen die jij allang beheerst, of kom je tips tegen die voor jou gesneden koek zijn. Sla dan gerust een stukje over. Aan het einde van elk hoofdstuk vatten we nog even samen wat de belangrijkste tips zijn. Die lijstjes zijn handig om erbij te pakken als je je wilt voorbereiden op de spreek situatie die in dat hoofdstuk aan de orde komt. Pak zo'n lijstje er ook eens achteraf bij. Ging het goed? Of ben je nog iets vergeten?

INLEIDING

Nog een kleine waarschuwing vooraf. Aan het begin van elk hoofdstuk is een schaap nog erg wollig. Je kunt dan een woord tegenkomen dat je niet begrijpt. De meest wollige woorden hebben we opgenomen in de 'Willekeurige wollige woordenlijst' achterin het boek. Onder die woorden staat een streepje.

Tijdens het schrijven zijn wij van onze schapen gaan houden. In sommige schapen herkennen we ook wel iets van onszelf, en misschien doe jij dat ook. Zijn we niet allemaal een tikkie wollig? Nou, kom op dan. Tijd om een schaapje te scheren.

ONDERZOEKER WILLEM WOLMANS MAN VAN DE INHOUD

SCHAAP
NO 1

WIE IS WILLEM?

Willem is een man van de inhoud. Dossiervreter, allesweter. Zijn werk omschrijven in één zin? Vergeet het maar; Willem heeft een ontembare drang om volledig te zijn en zijn kennis ook volledig over te brengen.

DE SITUATIE

Willem weet het nog niet, maar hij heeft een probleem. Nu zit hij nog lichtjes onderuitgezakt achter zijn bureau te wachten terwijl zijn computer opstart. Hij leest met een schuin hoofd de titel van zijn laatste onderzoeksrapport: *De gevolgen van beleidskeuzes bij wijzigingen bestemmingsplannen op sociale cohesie in wijken met een lage SES; een analyse*. Willem kent deze titel natuurlijk uit zijn hoofd. Toch moet hij elke dag

weer even grinniken omdat vanwege de dikte van zijn rapport het beeldscherm daarbovenop exact op de juiste arbohoogte staat. Willem heeft al koffie gehaald en neemt een slok uit het kartonnen bekertje. Hij opent zijn mailprogramma.

Nu wordt het spannend. Willem heeft een reactie gekregen van Françoise, die hij gisteren zijn PowerPointpresentatie heeft toegestuurd. Ze is de coördinator van het Nationale Cohesie Congres. Willem is gevraagd om te komen spreken. Ze had hem gevraagd of hij van tevoren misschien zijn presentatie – of zoals zij het noemt: keynote – wilde mailen. Hij opent de mail. Daar staat het.

Hi Willem!

Even een stukje feedback: er is helaas geen ruimte voor het doorspreken van je achtenzeventig sheets. De approach van dit event is eigenlijk meer een social experience. Om de flow in het programma te houden werken we met character-based content. Dus start met de why en yes we can! Twintig minuutjes max. Tschuss!

Wat een ellende. Hoe kan hij zijn complexe werk nu degelijk en volledig uitleggen in maar twintig minuten? Willem probeert af en toe kort en bondig te zijn, tuurlijk weet hij dat hij een tikje lang van stof is. Hij denkt even terug aan zijn gesprek op de buurtbarbecue met die luidruchtige Arjen Blaton van nummer 18. Willem probeerde zijn hypothese en het theoretische kader uit te leggen. Hij was koud twintig minuten bezig

en begon er net lekker in te komen toen Arjen vroeg of hij ook een biertje wilde, wegliep en niet meer terugkwam.

Willem leest de mail nog een keer. Twintig minuten! En opeens vraagt hij zich af: is er überhaupt wel een beamer? Het zweet breekt hem uit. Wat nu?

WILLEMS PROBLEEM

Willem wil graag volledig zijn. Alles kort en bondig presenteren? Onmogelijk! Al zou hij willen! Niet alleen is de materie veel te complex, hij moet toch ook recht doen aan de inzet van de onderzoekers en de kennis die door de jaren heen is opgebouwd. Hij zou het zonde vinden als er ook maar iets van die inzet, nuance en waardevolle informatie verloren gaat. En precies daarom houdt Willem al jaren dezelfde PowerPoint-presentatie. Twee keer per jaar actualiseert hij deze en natuurlijk, wat in 2012 begon met zesentwintig sheets, is inmiddels een tikje langer geworden omdat er steeds meer kennis bij komt. Dus Willem heeft een probleem. Hij kan zich niet voegen naar zijn publiek, en draait gewoon de volledige inhoud als een eindeloze langspeelplaat af. Maar het is zover: Willem moet gaan schrappen.

HET PLAN VAN AANPAK VOOR WILLEM WOLMANS

Wat moet Willem doen?

Willem moet een presentatie geven op een bijeenkomst.

Daarin is Willem niet uniek. De mailboxen van op kantoor werkend Nederland puilen ervan uit. Uitnodigingen voor allerlei soorten bijeenkomsten. We hebben voor dit verschijnsel meer woorden dan de Inuit hebben voor sneeuw.¹ Seminars, inspiratiesessies, congressen, conferenties, kruisbestuivingen, meet-ups, deepdives, deep democracy inspiration days... Allemaal woorden voor min of meer hetzelfde: een bijeenkomst waar mensen bij elkaar komen om wat nieuwe kennis en inzichten op te doen en elkaar te ontmoeten. Hopelijk zijn er niet weer alleen maar broodjes kaas, zoals vorige keer.

Willem is gevraagd om één reden: hij heeft inhoudelijk iets bij te dragen aan het onderwerp van de bijeenkomst. Vaak is er een inhoudelijke aanleiding wanneer je als spreker gevraagd wordt. Je hebt misschien net een artikel gepubliceerd, een onderzoek afgerond, een boek geschreven (chapeau!) of een bijzondere (sport)prestatie geleverd. Misschien werk je al jaren in een bepaald veld of ben je ervaringsdeskundige. Kortom, je bent 'expert'. Wellicht ben je een Willem en wéét je dat je expert bent. Misschien zie je jezelf niet als expert, want er zijn zoveel mensen die zoveel meer weten. En dat artikel, ach... zoveel stelde het niet voor. Schud die gedachte maar snel van je af. Als je gevraagd bent om op een bijeenkomst te spreken, weet je meer dan een groot deel van het publiek. Wen er maar aan.

---

1 Als je kritisch kijkt ongeveer tweeëntwintig volgens een onderzoek van linguïst Steven Pinker.

HEB JE WAT TE ZEGGEN? STOP MET WOLLIG PRATEN EN ZEG GEWOON WAT JE BEDOELT.

Heb jij ook zo'n hekel aan wollige verhalen? Word je moe van het holle geblaat van je collega's? Dan is het tijd om een schapje te scheren.

De advocaat, de manager, de ambtenaar: ze zijn soms amper te volgen. In **Weg met wollig** worden deze wollige schapen vakkundig geschoren. Lees hoe het niet moet, en hoe het beter kan.

Esther van der Voort en Huibert-Jan van Roest werkten jarenlang in de meest wollige omgevingen die je kunt bedenken. Esther was ambtenaar en Huibert-Jan advocaat. Ze ergerden zich kapot aan iedereen die heel veel woorden gebruikte om niks te zeggen. Ze troffen elkaar als stand-up comedians op het podium, waar ze leerden dat je alleen applaus krijgt als je helder spreekt. Sindsdien leren ze mensen hoe je dat doet.

'Sinds ik de tips uit dit boek gebruik snappen de mensen echt wat ik zeg. Nu geniet ik van spreken voor publiek.'

Willem Wolmans, onderzoeker

Huibert-Jan van Roest richtte na acht jaar als advocaat het bedrijf sprekenvoorpubliek.nl op dat mensen leert om hun verhaal goed te vertellen. Huibert-Jan geeft presentaties en heeft zijn eigen cabaretvoorstelling.

Esther van der Voort heeft jarenlang gewerkt voor de overheid, van gemeentes tot het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Esther werkt nu als spreketrainer en zelfstandig dagvoorzitter.